

De Zuil van Lely voor Lelystad door Drs. H. Bolten-Rempt

(De auteur is kunsthistoricus en sedert 1990 directeur Stedelijk Museum de Lakenhal, Leiden; daarvoor was zij Hoofd Studium Generale van de Rijksacademie van Beeldende Kunsten, Amsterdam. In die jaren leerde zij Hans van Houwelingen kennen.)

Hans van Houwelingen (Harlingen, 1957) ontwierp De Zuil van Lely in Lelystad. Een tweeëndertig meter hoge zuil van basaltblokken, volgens de traditie van de dijkenbouwers vakkundig gebouwd, met bovenop het – reeds bestaande - beeld van Ir. Lely (1854-1929) van de hand van beeldhouwer Piet Esser (1914). De plaats waar dit hemelbestormend monument is geprojecteerd is het Stadhuisplein, het absolute centrum van de stad.

Ir. Lely, de man van Neêrlands roemruchte waterwerken en inpolderingen, staat in zijn meest beroemde vorm bij het begin (althans vanuit Holland gezien) van de afsluitdijk, met dank aan tijdgenoot Mari Andriessen (1897- 1979). Hoewel dit beeld van Ir. Lely het op zijn beurt nooit heeft kunnen winnen van de legendarische Dokwerker, eveneens van Andriessen, geniet deze Lely tot nu toe meer bekendheid dan de figuur met stok die Piet Esser voor Lelystad in brons vereeuwigde. Nationaal gezien leeft Ir. Lely nog het meest voort in de stad die zijn naam kreeg. Door de Zuil van Lely, mits uitgevoerd, zou daar nu wel eens verandering in kunnen komen, weer door toedoen van een kunstenaar, nu van een jongere generatie.

Zelf legt Van Houwelingen direct de verbinding met de Zuil van Trajanus in Rome. De vorm komt dan ook in grote trekken overeen met dit antieke wereldwonder dat de Romeinse senaat liet oprichten op het Forum Traianum te Rome ter herinnering aan de roemrijke veldtochten tegen de Daciërs van de soldatenkeizer (98-117). De reeks overwinningen zijn als een stripverhaal in reliëf op de zuil aangebracht met steeds Trajanus zelf als held prominent in beeld. In haar onovertroffen boek *De Antieke Cultuur in Beeld* informeert de niet lang geleden overleden Dr. Zadoks –Josephus Jitta ons kort en bondig hoe ‘de keizer zelve later dit monument inricht als mausoleum voor zichzelf en zijn gemalin Plotina. Hun urnen zijn in het voetstuk bijgezet. Het beeld van Trajanus prijkte op de top (thans vervangen door een St. Pieter).’

De overeenkomst is evident. Van Houwelingen zocht voor zijn monument precedenten in de westerse cultuurgeschiedenis en stuitte op de klassieke zuil als vorm om historische betekenis te markeren. De obelisk, van Egyptische oorsprong, is een indrukwekkende, geometrische voorganger als gedenkteken voor verschijnselen die het individueel menselijk verstand te boven gaan. De Romeinen die heersten over Europa van waar de zon opgaat tot aan waar het licht in zee verdwijnt, vonden dergelijke monumenten van inmiddels onderworpen culturen en verwerkten ze als ‘spolia’, oorlogsbuit, ter meerdere glorie van hun eigen macht. De Zuil van Trajanus onderging, ironisch genoeg, een zelfde ‘machtswisseling’, doordat St. Pieter, plaatsvervanger van Christus, nu als triomfator boven alles uitstijgt.

Het voorgestelde monument op het Stadhuisplein kreeg de vorm van de zuil, ter meerdere glorie van het vleesgeworden brein dat geen oorlog behoefde te voeren om toch meer land te verkrijgen.

De zuil is gedacht in basaltblokken, symbolisch passend materiaal waarop en waarmee waterwerken worden gebouwd. Van Houwelingens vader was werkzaam aan de afsluitdijk hetgeen zijn vertrouwdheid met dit materiaal en dus zijn keuze nog beter verklaart.

De maat van de zuil past bij de betekenis van Lely, letterlijk en figuurlijk hemelbestormend; 32 meter is echt hoog, wat ook beter past bij het concept voor iemand die zich zo heeft

onderscheiden van de anderen dan onze toch nog zuinige uitdrukking ‘met kop en schouders uitstekend’.

De proporties van de zuil rekenen eens en voorgoed af met de middelmaat en het compromis van de enigszins treurige bebouwing van Lelystad: een nieuw elan is aangebroken.

De herplaatsing van het beeld van Piet Esser boven op de zuil is een hommage aan Lely zelf die zo’n plek verdient, maar ook aan Esser, die jarenlang als professor aan de Rijksacademie van Beeldende Kunst te Amsterdam de Nederlandse beeldhouwkunst domineerde. Esser is daarmee de directe cultuurhistorische ‘grootvader’ van Hans van Houwelingen, die in datzelfde instituut zijn postacademiale opleiding genoot.

Naast de beoogde algemene geldigheid krijgt de Zuil van Lely voor de goede verstaander ook een persoonlijke boodschap mee.

Hans van Houwelingen behoort tot de nieuwe generatie kunstenaars die het persoonlijk expressionisme – de individuele expressie van de individuele emotie – laat voor wat het is. Aan de Groningse academie Minerva ontwikkelde hij zijn talent als beeldhouwer en bracht het boetseren naar model tot grote hoogte. Tijdens zijn studie aan de Rijksacademie voegde hij, gewekt door cultuurhistorische passie en filosofische nieuwsgierigheid aan zijn virtueuze handvaardigheid een groot kritisch-analytisch vermogen toe. In de samenleving aan het werk ontwikkelde hij als geen ander het inzicht om creatieve processen te combineren met maatschappelijke realiteit. Met deze ingrediënten weet hij zijn verbeelding een brede cultuurhistorische basis te geven, zodat hij soms in staat wordt gesteld om met relatief eenvoudige middelen en vaak met bestaande beelden nieuwe betekenis aan te brengen. Hij maakt niet zozeer nieuwe beelden, maar laat ons met nieuwe ogen kijken. Zoiets gun ik Lelystad.